

कापूस, सोयाबीन व इतर तेलबिया पिकांची
उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी
विकासासाठी विशेष कृती योजनेअंतर्गत
शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्थांच्या
प्रस्तावांना मान्यता देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
कृषी, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक: मश्रीअ-२०२३ / प्र.क्र.३६/४ अ
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
दिनांक: २९ मार्च, २०२३

संदर्भ : १) शासन निर्णय क्र.विकृतो-२१२२/प्र.क्र.३९/४ अ, दि.१२ मे, २०२२
२) शासन पत्र समक्रमांक दि.१४ ऑक्टोबर, २०२२
३) संचालक, (विस्तार व प्रशिक्ष) यांचे पत्र क्र.कृआ/ विप्र-३/राकायो/२६९ (२)/२३,
दि.२० मार्च, २०२३

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्रातील शेतक-यांची उत्पादकता वाढावी, त्याचप्रमाणे या पिकांच्या मूल्यसाखळीमध्ये शेतक-यांचा सहभाग वाढावा या दृष्टीकोनातून कापूस, सोयाबीन तसेच, भुईमुग, सुर्यफुल, करडई, मोहरी, तीळ व जवस या अन्य तेलबिया या पिकांच्या उत्पादकता वाढी बरोबरच मूल्य साखळी विकासासाठी संदर्भाधीन शासन निर्णयान्वये, कापूस, सोयाबीन व इतर तेलबिया पिकांची उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकासासाठीच्या विशेष कृती योजनेस मान्यता देण्यात आलेली आहे.

२. या विशेष कृती योजनेंतर्गत ज्या तालुक्यांची कापूस व सोयाबीन पिकांची उत्पादकता राज्याच्या सरासरी उत्पादकतेपेक्षा कमी आहे अशा तालुक्यांची प्राधान्याने निवड करण्यात येणार असून प्रत्येक तालुक्यातील अधिक उत्पादकता असलेले प्रगतशील संसाधन शेतकरी (Resource Farmers) वापरत असलेले तंत्रज्ञान तसेच, कृषि विद्यापीठांनी शिफारस केलेल्या तंत्रज्ञानाचा तालुक्यातील अन्य शेतकऱ्यांपर्यंत विस्तार करण्यात यावा. त्याकरिता गाव निहाय शेतकऱ्यांचे गट तयार करण्यात यावेत, या गटांतील शेतकऱ्यांपर्यंत पिक प्रात्यक्षिकांद्वारे तसेच, शेती शाळा, क्षेत्रीय भेटी व प्रशिक्षणाद्वारे पिक उत्पादन तंत्रज्ञान पोहोचवावे व त्यांची क्षमता बांधणी करावी तसेच, पिक उत्पादन तंत्रज्ञानाच्या प्रचार प्रसिद्धीचा देखील कृती आराखडा तयार करावयाचा आहे. तसेच संबंधित तालुक्यांमधील गावातील ग्राम कृषि विकास समिती सोबत चर्चा करून शेतकरी गट स्थापण्यात यावेत व अशा शेतकरी गटांची शेतकरी उत्पादक कंपनी स्थापन करण्यात यावी अथवा अस्तित्वात असलेल्या शेतकरी उत्पादक कंपनी संलग्न करण्यात यावी, शेतकऱ्यांच्या मालास योग्य भाव मिळण्याकरिता उत्पादित मालाची काढणी पश्चात हाताळणी, प्रतवारी, त्याचे ब्रँडिंग व मार्केटिंग करणे इ. बाबी शेतकऱ्यांच्या गटाद्वारे तसेच शेतकरी उत्पादक कंपन्यांद्वारे साध्य करण्यात याव्यात. त्याकरिता या शेतकरी समूहांना पायाभूत सुविधा निर्माण करण्यासाठी अर्थसहाय्य देण्यात येईल. यामध्ये प्रामुख्याने साठवणूक व्यवस्था, मालाची साफसफाई व प्रतवारी व्यवस्था आणि उत्पादक कंपन्यांमार्फत शेतकऱ्यांना थेट खरेदीदार, प्रक्रियादार व निर्यातदारांशी तसेच कोमोडिटी मार्केटशी जोडणे व त्यांचा क्षमता विकास करण्यावर भर देण्यात येईल, अशा सूचना देण्यात आलेल्या आहेत.

३. संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण) यांनी संदर्भ क्र.२ येथील पत्रान्वये एकात्मिक कापूस विकास व मूल्यसाखळी विकास योजनेअंतर्गत सोयगाव व सिल्लोड तालुक्यातील कापूस जिनींग व प्रोसेसिंग मिलना मान्यता देण्यासाठीचा प्रस्ताव शासनास सादर केला आहे.

४. या विशेष कृती योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी मा.मंत्री कृषि यांच्या अध्यक्षतेखाली समितीचे गठन करण्यात आलेले आहे. या समितीच्या कार्यक्षेत्रानुसार, विशेष कृती योजनेच्या प्रत्येक घटकांतर्गत प्रतिवर्ष राबवावयाच्या बाब निहाय कृती आराखड्यास मान्यता देणे, त्यात आवश्यकतेनुसार बदल करणे, प्रस्तावित घटक निहाय आर्थिक तरतुदीत अंशतः बदल करणे, इत्यादी कार्यवाही या समितीकडून अभिप्रेत आहे. दि, २७ सप्टेंबर, २०२२ रोजी या विशेष कृती योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी मा.मंत्री कृषि यांच्या अध्यक्षतेखाली स्थापन करण्यात आलेल्या समितीची बैठक आयोजित करण्यात आली होती. सदर बैठकीमध्ये इतिवृत्तातील मुद्दा क्र.८ नुसार सिल्लोड व सोयगाव जि.औरंगाबाद येथे शेतकरी उत्पादक कंपनी यांना कापूस जिनींग व प्रोसेसिंग मिलकरिता प्रत्येकी रु.५.०० कोटी निधी मंजूर करण्यास समितीने मान्यता दिलेली आहे. या समितीने घेतलेल्या निर्णयाच्या अनुषंगाने शासन पुढीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :

१. कापूस, सोयाबीन व इतर तेलबिया पिकांची उत्पादकता वाढ व मूल्य साखळी विकासासाठी सुरु करण्यात आलेल्या विशेष कृती योजनेअंतर्गत कापूस उत्पादक शेतक-यांना पायाभूत सुविधा उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीकोनातून, शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्था यांच्यामार्फत सोयगाव व सिल्लोड तालुक्यांमध्ये प्रत्येकी एका कापूस जिनींग, प्रेसिंग व प्रक्रिया करिता प्रत्येकी रु.५.०० कोटी प्रमाणे निधी उपलब्ध करून देण्यास शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे.

२. त्यासाठी पुढीलप्रमाणे कार्यपद्धती विहित करण्यात येत आहे.

(१) या विशेष कृती योजनेअंतर्गत सहभागी होण्यासाठी शेतकरी गटांची / शेतकरी उत्पादक संस्थांची नोंदणी आत्मा संस्था / महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम, १९६० किंवा कंपनी अधिनियम, १९५६ च्या तरतुदीनुसार केलेली असणे आवश्यक राहिल.

(२) या शेतकरी गटांची / शेतकरी उत्पादक संस्थांची सभासद संख्या / भागधारक संख्या किमान २५० असावी.

(३) या शेतकरी गटांचे / शेतकरी उत्पादक संस्थांचे मागील तीन वर्षांचे सनदी लेखापालाचे प्रमाणपत्र असावे.

(४) या शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्थांकडून उत्पादीत होणा-या उत्पादनांच्या अनुषंगाने नोंदणीकृत खरेदीदारासमवेत करार झालेला असावा.

(५) या शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्थांकडे प्रकल्पासाठी आवश्यक जागा उपलब्ध असावी. अथवा, २९ वर्षांचा दुय्यम नि बंधकाकडे नोंदणीकृत भाडेकरार केलेला असावा.

(६) या शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्थांकडून प्रस्तावित प्रकल्प रक्कमेच्या १० टक्के रक्कम भाग भांडवल म्हणून जमा झालेली असावी.

- (७) या शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्थांमध्ये एकाच कुटुंबातील १ पेक्षा जास्त संचालक नसावे.
- (८) या शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्थांच्या सविस्तर प्रकल्प अहवालामध्ये Internal rate of Return हा १० ते १५ टक्के असावा, Break Even Point हा ४० ते ६० टक्के असावा, Debt Service Coverage Ratio हा १.५ पेक्षा जास्त असावा.
- (९) उपरोक्त निकषांच्या आधारे जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, संभाजी नगर यांनी, सिल्लोड व सोयगाव तालुक्यांमध्ये कापूस जिनींग, प्रेसिंग व प्रक्रिया युनिट उभारणी करिता योग्य ती प्रसिद्धी देऊन शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्था यांचे सविस्तर प्रकल्प अहवाल मागवावेत.
- (१०) या प्रस्तावांना मान्यता देण्यासाठी जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, संभाजी नगर यांच्या अध्यक्षतेखाली समिती गठित करावी. या समितीने प्राप्त होणा-या प्रस्तावांची प्रचलित मापदंडानुसार छाननी करून सिल्लोड व सोयगाव तालुक्यातील प्रत्येकी एका प्रकल्पास मान्यता देण्याची कार्यवाही करावी.
- (११) पात्र ठरलेल्या शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्थांना प्रकल्प खर्चाच्या ६० टक्के किंवा रु.५.०० कोटी यापैकी जे कमी असेल तितके अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येईल. शासकीय अर्थसहाय्याचे वितरण हे शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्थांकडून जितक्या प्रमाणात प्रकल्पासाठी त्यांचा वाटा उपलब्ध करून देण्यात येईल, त्याप्रमाणात विहित निकषाच्या मर्यादेत राहील.
- (१२) या प्रकल्पाची पुर्तता संबंधित शेतकरी गट / शेतकरी उत्पादक संस्था यांनी दोन वर्षांच्या कालावधीत करणे आवश्यक राहील.
- (१३) संबंधित संस्थांकडून मंजूर झालेल्या प्रकल्पाची प्रगती इत्यादी बाबी विचारात घेऊन जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी निधी वितरणाची कार्यवाही करावी.
३. आयुक्त कृषि यांनी उपरोक्त सूचनांच्या अनुषंगाने अंमलबजावणी विहित कालावधीत होत आहे, याची खातरजमा करून त्याबाबतचा अहवाल शासनास सादर करावा.
४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२३०३३०११५४०६०००१ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(महेंद्र घाडगे)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा. मंत्री (कृषि), महाराष्ट्र राज्य, यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२
- २) प्रधान सचिव, कृषि यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) आयुक्त (कृषि), आयुक्तालय, पुणे.

- ४) संचालक (विस्तार व प्रशिक्षण), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ५) विभागीय कृषि सह संचालक, औरंगाबाद
- ६) जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी, औरंगाबाद
- ७) उपसचिव (कृषि) कृषि व पदुम विभाग
- ८) निवड नस्ती (कार्यासन ४-अ)